

Hans Linderoth

Kommentar til Gorm Rye Olsen: *De arabiske landes økonomi og politik*

Gorm Rye Olsen anvender den historiske materialisme som teoretisk ramme for sin analyse og interesserer sig i den forbindelse for at identificere forskellige klasser og disse klassers betydning for udviklingen i 3 arabiske lande (Egypten, Irak og Saudi-Arabien). I det efterfølgende vil denne analysemetodik ikke blive omtalt nærmere. Baggrunden for den kritik, der rejses mod afhandlingen i det efterfølgende, er primært, at det påstås (p. 601), at oliepolitikken er analyseret indgående. Når man vælger at analysere den økonomiske udvikling i Irak og Saudi-Arabien, hvor olien spiller en helt afgørende rolle, må man naturligvis forvente en grundig behandling af oliepolitikken. En sådan grundig behandling findes ikke i afhandlingen.

Pris- og produktionspolitik

Vedrørende pris- og produktionspolitik indskrænker analysen sig til en konstatering af, at Saudi-Arabien ønskede en stabil og moderat prisudvikling, mens Irak ønskede høje priser (p. 267). Forklaringen omfatter stort set kun en påpegnings af, at Saudi-Arabien i modsætning til Irak ikke ønskede så store indtægter som muligt. Der er således ingen som helst overvejelser om en fordelagtig pris- og produktionspolitik over tid under hensyntagen til omkostninger, ressourcemængde, investeringsmuligheder osv. Sagt på anden måde, stifter man gennem denne afhandling ikke bekendtskab med selv den mest elementære økonomiske teori.

Rye Olsens manglende økonomiske tankegang kommer også til udtryk ved, at det påstås (p. 266), at Irak synes at handle inkonsistent, når det principielt krævede højere OPEC-priser samtidig med, at det sænkede priserne for at øge afsætningen. Såfremt dette er inkonsistent, har næsten alle OPEC-lande handlet inkonsistent, især efter 1982. Formålet med en karteldannelse er jo netop at hæve prisen op over den pris, som et frit marked ville have afstedkommet. »Omkostningerne« ved kartelpolitikken er mindsket afsætning, men kan man undgå denne »omkostning« ved at sænke prisen lidt under kartelprisen, vil det som regel være en fordel, såfremt man ikke derved forårsager et kartelsammenbrud, jf. i øvrigt debatten ved OPECs møder i de senere år.

I øvrigt er det en påstand, at Saudi-Arabien's prispolitik har været moderat, jf. det efterfølgende. Rye Olsen nævner (p. 257), at OPEC få dage efter udbruddet af oktoberkrigen i 1973 (6.10.) hævede posteringsprisen med 70 pct. samtidig med, at det primært på foranledning af Iran blev besluttet at skære produktionen ned med 5 pct. I virkeligheden havde organisationen OPEC intet med udviklingen at gøre. Den 16.10. hævede en række OPEC-lande, herunder Saudi-Arabien,

deres posteringspriser, mens de øvrige lande fulgte efter de følgende dage. Produktionsnedskæringen på 5 pct. blev d. 17.10. vedtaget af OAPEC, hvor Iran slet ikke er eller var medlem. Den 18.10. nedsatte Saudi-Arabien og Qatar produktionen med 10 pct., og d. 20.10. besluttede Saudi-Arabien at boykotte USA med hensyn til olieeksporten. Endelig besluttede OAPEC den 4-5.11., at produktionsnedskæringen skulle være 25 pct. Man kan konkludere, at Saudi-Arabien i realiteten var den drivende kraft bag de produktionsnedskæringer, der resulterede i 1. energikrise.

Den 20.1.1979 indførte Saudi-Arabien et produktionsloft på 9,5 millioner tønder pr. dag (Mb/d) udregnet måned for måned. Det indebar reelt, at man i resten af januar kun måtte producere ca. 8,0 Mb/d mod ca. 10,4 Mb/d før 20.1. Den vel nok mest kendte olieøkonom (Adelman) har siden kaldt den 20.1.1979 »a day to remember«. Man måtte nu betvivle Saudi-Arabiens vilje til at forhindre store olieprisstigninger. Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt så få kendte olieøkonomer, der optræder i Rye Olsens litteraturoversigt. Saudi-Arabiens produktionsnedskæring medførte markante prisstigninger på spotmarkedet, hvor priserne dog var faldende i marts, men så foretog Saudi-Arabien en ny sænkning af produktionsloftet til 8,5 Mb/d gældende for 2. kvartal. Nye kraftige prisstigninger fulgte efter. Rye Olsen nævner fejlagtigt, at Saudi-Arabien gennem hele 1979 producerede mindst 9,5 Mb/d (p. 261). Endelig er det vel næppe moderat prispolitik at være den drivende kraft bag de kvoteringsaftaler, der efter 1982 skulle holde priserne oppe.

Anvendelse af statistikker

Det påstås, at figur 5.2 (p. 285) viser, at der i 1970 kunne tjenes 2\$ i markedsførings- og distributionsleddene mod 7\$ i 1978 i Vesteuropa. Figuren må være baseret på de såkaldte net-back beregninger, hvor man prismæssigt så at sige følger olien fra producent til forbruger. Net-back statistikken viser ikke, hvad man kan tjene i de forskellige led. Der er snarere tale om omkostningsberegninger.

I statistikken gældende for Vesteuropa finder man 2,08\$ og 6,27\$, hvilket næsten er i overensstemmelse med Rye Olsens tal, men hvorfor kun dække perioden frem til 1978 og hvorfor kun Vesteuropa? Materialet vedrørende posteringspriser dækker perioden frem til 1975 (tabel 5.25), og tabellen vedrørende olieproduktion slutter med året 1979, der endda er angivet med foreløbige tal! Tal vedrørende olieproduktion er lettilgængelige og kan fås med en tidsforsinkelse, der er ganske lille. Andre materialemæssige mangler kunne nævnes. Det er også en mangel, at der ikke er foretaget en korrektion for den almindelige prisudvikling, for eksempel af importværdien.

Rye Olsen gør indledningsvis opmærksom på, at afhandlingen kun dækker perioden frem til begyndelsen af 1980erne. Det burde så være nævnt i titlen. Når man køber en bog udgivet i 1988 med titlen økonomi og politik siden 1950erne, forventer man ikke, at den ser bort fra 1980erne! Det ser endda ud til, at Rye Olsen statistisk har problemer med at dække perioden frem til 1980erne. Det hænger formentlig delvis sammen med, at Rye Olsen ikke benytter de primære statistiske kilder, men støtter sig til sekundære kilder (især bøger). De normale oliesta-

tistiske kilder er således ikke benyttet. Ved brug af sekundære kilder opstår muligheden for fejl desuden. Iraks olieprisudvikling angivet af Rye Olsen (p. 258) stemmer således ikke overens med oplysninger i primærstatistikkerne (*OPEC Annual Statistical Bulletin*).

Nogle basale konklusioner

Det nævnes (p. 288), at ingen af de tre arabiske stater har været i stand til at tilside-sætte centerborgerskabernes (på dansk: de vestlige industrilandes) interesser og dermed reducere deres økonomiske magtpositioner i de tre samfund. Det påstås endda (p. 437), at udenlandske borgerskabers magtpositioner blev styrket. Det nævnes også (p. 606), at de tre staters økonomiske politik igennem ca. 30 år ikke har haft nævneværdig effekt på samfundenes økonomiske grundstrukturer. Rye Olsen nævner, at disse konklusioner er bemærkelsesværdige. Deri har han ret.

I Saudi-Arabien er oliepolitikken helt central, og Rye Olsen mener næppe, at de internationale olieselskaber har den samme magt over oliepolitikken i 1980 som i 1950, selvom disse selskaber også i 1980 optrådte som operatører på felterne. Saudi-Arabien fastlagde i 1980 i høj grad rammerne for olieefterforskning og olieindvinding, herunder produktionskapacitetens størrelse i modsætning til 1950, og tog i 1980 en langt større del af »oliekagen« end i 1950. Som Rye Olsen også gør opmærksom på, er der sket en betydelig udbygning af uddannelsessystemet (essentielt led i en udviklingsproces), der er foretaget massive investeringer, oprettet pengeinstitutter, tilvejebragt betydelig forøgelse af landbrugsproduktionen og oprettet en række joint venture projekter.

Det er svært at se, hvorledes Rye Olsen når frem til disse basale konklusioner. Jeg mener dog at kunne konstatere, at essensen i argumentationen er, at Saudi-Arabien har ført en liberal politik og derved tilladt betydelige importstigninger og anvendelse af udenlandsk arbejdskraft, hvilket ifølge Rye Olsen har medført: »en udvidelse og fortsat ekstravertering af de kapitalistiske reproduktionsprocesser«, hvilket tolkes som udtryk for en varetagelse af de udenlandske borgerskabers interesser (p. 438). Over for en sådan sprogbrug kan man naturligvis få visse vanskeligheder, men kernen i argumentet er vel, at det ikke er lykkedes for Saudi-Arabien at hæve selvforsyningsgraden på industrielt forarbejdede varer. Man får nærmest det indtryk, at Rye Olsen mener, at den stigende import i Saudi-Arabien i højere grad har været til gavn for de vestlige industrilande frem for til gavn for Saudi-Arabien. Har det været til fordel for de vestlige industrilande, at de midt i 1970erne skulle eksportere 3 enheder af industrivarer til Saudi-Arabien for at erhverve sig 1 enhed af olie mod eksport af kun 1 enhed af industrivarer pr. 1 olieenhed i begyndelsen af 1970erne? Det er klart, at Saudi-Arabiens voldsomme bytteforholdsforbedring har medført en stærk valuta, der har nedsat industrisektorens konkurrenceevne og dermed hæmmet den industrielle udvikling. Der har alligevel været en realvækst i industrisektoren (manufacturing) på knap 8 pct. p.a. i perioden 1965-75. Bytteforholdsforbedringen har naturligvis øget importen. Hvordan skulle man ellers få gavn af de øgede eksportindtægter? Anvendte man Rye Olsens analysemetoder på Norge, ville man formentlig nå frem til, at de udenlandske centerborgerskaber havde øget deres magtpositioner i det sidste tiår.

Rye Olsen synes at tillægge den industrielle udvikling helt afgørende betydning, når økonomiske grundstrukturer omtales. Det er yderst tvivlsomt, om en yderligere satsning på industriel udvikling i den analyserede periode ville have været fornuftig. Der har ikke været uddannet arbejdskraft til rådighed. Denne arbejdskraft er i betydelig grad sluset ind i den offentlige sektor, hvis vækst udtrykker en væsentlig ændring af den økonomiske grundstruktur. I stedet for at støtte tabsgivende indenlandsk industriproduktion er det mere fornuftigt at placere olieindtægterne til forrentning i udlandet og trække pengene hjem i takt med, at der opstår gode investeringsmuligheder indenlands. Rye Olsen nævner selv den særdeles bekostelige landbrugspolitik uden yderligere kommentarer. Har den været en fordel for det nationale borgerskab?

Sammenfattende konklusion

Titlen er interessant, men indholdet af en sådan beskaffenhed, at afhandlingen næppe vil interessere en økonom. Der er ganske vist en del informationer om den politiske udvikling, som kan være nyttige, men det er alligevel ikke forsøgt at give en politisk forklaring på afgørende oliepolitiske beslutninger under for eksempel de to oliekriser. Titlen burde have været: »Politik i den arabiske verden 1950-1980«.

Gorm Rye Olsen

Økonomi og samfundsvidenskab

Replik til Hans Linderoth

»Afhandlingen vil næppe interessere en økonom«, konkluderer økonomen Hans Linderoth efter indgående granskning af 25 sider suppleret med spredt læsning af min disputats, der – til oplysning for andre – er på i alt 663 sider (heri er ikke medregnet engelsk summary og litteraturliste). Jeg tror såmænd, Hans Linderoth kan have ret i sin konklusion, hvis han med en »økonom« mener en person, der sværger til den holdning, at »økonomi er økonomi og politik er politik«. Og at de to fænomener analytisk set er adskilt i virkeligheden, hvorfor de fordrer to særskilte videnskabelige discipliner, nemlig økonomi og politologi.

Efter igennem snart en hel del år at have fulgt diskussionerne og teoriudviklingen inden for de to nævnte discipliner er det mit indtryk – med understregning af indtryk – at der er betydelig bevægelse i begge videnskabelige traditioner væk